

СИНДРОМ НА РОДИТЕЛСКОТО ОТЧУЖДЕНИЕ (PAS)

от Урсула О.-Коджо и д-р Петер Кьопел

Съдържание

<i>I. Въведение</i>	1
<i>II. PAS от психологична гледна точка</i>	2
1. От контакт към прекъсване на контакта	2
2. Психодинамика	4
2.1. Психодинамика на програмирация родител	4
2.2. Психодинамика на децата	5
3. Симптоматика на децата	6
3.1. Кампания за отблъскване и омаловажаване	6
3.2. Абсурдни рационализации	7
3.3. Липса на нормална амбивалентност	7
3.4. Рефлексоподобно вземане на страна	7
3.5. Разширяване на враждебността върху цялото семейство	7
3.6. Феноменът на “личното мнение”	8
3.7. Отсъствието на чувства за вина	8
3.8. Скрити сценарии	8
4. Диагностика и разпитване	8
5. Възможности за терапия и интервенция	9
<i>III. PAS в правото</i>	10
1. PAS в американската и канадската съдебна практика	10
2. Други указания за американското развитие на правото	10
3. Съблюдаването на PAS в германската практика на уреждането на родителските права	11
4. Идеи за усъвършенстването на правото	12
4.1. Правна квалификация на PAS	12
4.2. PAS и германските семейно-психологични експертизи	12
4.3. Към въпроса за задължителна консултация на родители при раздяла/развод	13
4.4. Изслушването на детето (юношата) пред съда	13
4.5. Общи родителски права и PAS	14
<i>IV. Заключениена забележка</i>	14

I. Въведение

Какво означава *Parental Alienation Syndrome* (наричан по-долу PAS)?

PAS означава безкомпромисното обръщане на детето към единия – добрия, обичания - родител и също толкова безкомпромисното отвърщане от другия - лошия, мразения - родител в контекста на конфликтите за родителските права и правото на лични отношения на родителите с децата. Общо три фактора оказват влияние върху агресивното отричане и отхвърляне на родителя и допринасят за възникването на това, което е описано от Ричард А. *Гарднър* още през 1984 като *Parental Alienation*:

1. Отчасти съзнателното отчасти несъзнателното програмиране (промиването на съзнанието, манипулация) от постоянно гледащия родител, чиято цел е да разруши любовта на детето към другия родител и да го елиминира от живота на детето.
2. Възникнали на този фон истории и сценарии на детето, които по този начин надхвърлят целта на манипулациите на програмирация родител.
3. Външни ситуативни условия на живот на семейството като напр. финансови възможности (извеждане на детето в чужбина). Помощ при програмирането на децата от близките и т.н.

В търсенето на адекватен превод на PAS авторите се сблъскаха с някои трудности, тъй като “alienation” означава на немски не само отчуждение но и други конотации като дистанциране, отхвърляне, отблъскване и омраза.

Възможните наименования за проявите на съответните деца биха били: **“реактивно отблъскване на родителите”, респ. “индуцирано отчуждение на родители и деца”**. Преводът със “синдром на образа на родителите като противници” е неясен: не става въпрос за скарани родители и тяхната симптоматика, а за поведенията на децата, които виждат в единия родител своя враг. Не става въпрос и за враждебното отхвърляне на родител, който действително е злоупотребил със своето дете или го е малтретирал. Засегнатите от PAS родители са “нормални” бащи и майки, които обичат децата си и са обичани от тях. Отблъскването засяга този родител, с който детето не живее в една къща, който няма родителските права или ги упражнява наедно с другия родител и има (е имал) право на лични отношения.

Тук не трябва да се навлиза по-подробно в (оспорваната) употреба на понятието “синдром” като комплекс от отделни симптоми, от който се получава типична картина на болестта. Предмет на тази статия е представянето на съдържанията, дискусиата за абстрактните понятия би надхвърлила нейните рамки. Поради тази причина авторите се съгласиха, че ще оставят международно използваното съкращение PAS.

Като стандартно произведение за PAS се приема Richard A. Gardner. *The Parental Alienation Syndrome – A Guide For Mental Health und Legal Professionals*, 1992. При личен разговор с д-р Гарднър по повод на международната конференция за детските права в Атланта 1994 той сподели с авторката, че в Германия очевидно няма по-голям интерес към неговото произведение, затова не е и било превеждано.

Докато Гарднър се приема за автор на понятието “Parental Alienation Syndrome”, в американската специализирана литература има множество книги за PAS както и публикации в специализираните списания.

От психологичната специализирана литература трябва да се подчертаят: Картрайт и Дюне & Хедрик. Наред с Гарднър трябва да се споменат Щал и Бриклин. Множество публикации са написани в съавторство на психолози или психиатри и кантори за семейно право и отчасти се появяват в правни публикации. PAS, както се вижда по-долу, се приема от американските брачни колегии.

Още по-изненадващо е, че досега в Германия не са били известни споменатото произведение на Гарднър или понятието “Parental Alienation Syndrome”. Въпреки усиленото търсене и сведенията от много преценки от експерти авторите не можаха да открият нито в специализираните психологични статии, нито в данните за литературата към експертните препратка за американските резултатите от изследването на PAS. Единствено Кленер дава литературна препратка към Гарднър в ценната си студия за ритуалите на осуетяване на общуването.

II. PAS от психологична гледна точка

1. От контакт към прекъсване на контакта

Феноменът е познат най-добре на всички съпровождащи развода професии: в началото на раздялата на семейството общуването функционира повече или по-малко добре, родителят, който не се грижи за детето, го вижда няколко пъти, изведнъж се появяват (не)забележимо **проблеми с общуването**. Детето все по-често е болно през предвидените за виждане уикенди и не може да излиза. Детските рождени дни зачестяват през тези уикенди. Все повече срещи отпадат и не се наваксват. Тези проблеми постепенно застрашават континуитета на връзката с родителя, който не гледа детето, те приемат формата на по-масивни **препятствия за общуването**.

Родителят, който се грижи за децата, прави атрактивни конкурентни предложения, дълго таените детски желания се изпълняват именно в този ден, с удоволствие се канят гости. Децата попадат в конфликт. Те се идентифицират с потребностите на този, с когото живеят: увеличава се страхът от загубването на този родител. Ако общуването продължи дори и това да не е безпроблемно, тогава се използват други средства, за да се постигне изключителната власт за разпореждане с детето. За да се ускори **възпрепятстването на общуването**, родителят, който не се грижи за детето, става виновен за проблемите в училище, физически симптоми, реакции от раздялата, те се използват като аргументи срещу общуването на детето с него. Възпитателите и учителите се превръщат в инструменти и съюзници. Предложеното решение е: нещата трябва да се успокоят, общуването трябва да се спре за 3 месеца (6 месеца, 1 година). Ако целта е постигната (и в повечето случаи често се постига!) по време на наредената пауза във връзката често **контактът се прекъсва** “почти от само себе си”. Тогава аргументацията е следната: отношенията са прекъснати, почти няма връзка, един или два опита за повторно сближаване са били безуспешни. Често децата са се отказали междувременно с примирение от връзката, те са смазани от караниците, които повече не понасят и които действително искат да спрат. Оттук произхожда бягството в по-добрите, по-красивите светове на фантазиите. За потвърждаването и правната защита на прекъсването на контакта в много конфликтни случаи “несъвършените” аргументи са последната карта: малтретиране на деца или сексуалното насилие с деца. Никоя от включените професии не иска и не трябва да игнорира това подозрение. Фатално за връзката родители и деца е, че и при не толкова еднозначни преценки на достоверността, които разкриват упрека като неоснователен, шансовете на погрешно заподозрения за нормално общуване с детето му са изключително малки.

Реакциите на децата и младежите са в зависимост от възрастта и нивото на развитието: смущенията в поведението, проблемите с успеха и проблемите в развитието трябва да се разбират като отчаяни опити и апели на засегнатите деца. Когато общуването се превърне в проблем, децата се конфронтират с това независимо от възрастта. Колкото са по-малки, толкова по-лесно се влияят. Диагнозата PAS беше поставена при деца от 2 години до навършване на пълнолетие. Последниците от травмирането продължават до зряла възраст.

Континуумът на конфликтите при общуването преминава от леки смущения в началото до целенасочено прекъсване на контакта в края. На почти всяко място на този континуум може да възникне PAS и процесът да се ускори чрез острото отхвърлящо поведение на децата. От това, че са отдадени от единия родител на собствените му деструктивни чувства, те се превръщат в съучастници на несправедлива кампания за оклеветяване, очерняне и опозоряване на другия родител. Промиването на мозъци е толкова голямо и “оправдаващо децата”, че подложените на него деца мобилизират собствените си сили и допълнително отричат крайния обект “по техен начин”.

В около 90% от случаите на PAS майката, която гледа детето, го програмира, в останалите 10% бащата програмира срещу майката. Изведнъж и без видими основателни причини детето отказва да вижда (някога) единия родител. Въпреки съществуващото право на виждане изглежда, че “нищо не може да се направи”. Към познатата аргументация “когато майката не иска се ...” прибавя “когато детето не иска...”. Социалните педагози от службата за младежта/ASD, семейни съдии и експерти капитулират рано или късно и пред тези впечатляващи демонстрации на мнимата воля на детето.

Трябва да се поставят следните въпроси:

- От какво е толкова травмирано детето, че **има това поведение?**

- Какво трябва да се направи, за да се предотвратят **понататъшните увреждания**?
- Как може да се възстанови връзката на детето с отхвърления родител?
- Как може да се подходи срещу понататъшни травматизиращи манипулации на родителя?

2. Психодинамика

2.1. Психодинамика на програмирация родител

Раздялата и разводът са на второ място след смъртта на дете от травматизиращите събития в живота. Статистиката показва, че при сравнително мирно протичащи раздели на участниците им трябва от 3 до 5 години, докато преодолеят кризата. Като всяка жизнена криза разводът засяга непреодолени чувства и теми от миналото (преди брака). Тези чувства се добавят към моментните и обясняват интензивността на емоционалното изживяване и поведение.

Защита на първичната връзка

Родители, които програмират децата си срещу другия родител, действат първично от панически страх, че ще загубят и децата си. За да се отърват от него, те създават с децата си тясна коалиция, до която никой друг няма достъп: “Ние срещу останалия свят”. Получената от това връзка между родители и деца по природа е силна от всички други връзки на децата, но тя представлява патогенна връзка на страха, които изисква изключения. Получаващото се от това свръхпредпазване, което се явява под формата на сърдечна любов, загриженост и внимание към детето, скрива само несъвършено егоистичните компоненти на изключителното желание за притежание. Присъщ елемент на PAS е “безумието на двама”, при което единият родител забърква детето в негова вреда и във вреда на другия родител, и за което детето има свой принос.

Неукротим яд и гняв към загубения партньор могат да послужат под формата на **определена реакция** за преодоляването на непризнати любовни чувства, които все още са живи у напуснатия партньор (непризнати) и напират да излязат навън. Навън всички маневри са в името на любовта към децата - действителната любов към децата уважава и другите връзки и отношения на децата в техния живот, преди всичко тези към отсъстващия родител. С помощта на **проекцията** към другия родител могат да се насочат собственият принос към разтрогването на брака. Те не трябва да се виждат, признават и обработват вътре в себе си. По време на настоящата криза защитният механизъм на следбрачната проекция има освобождаваща функция и предпазва увреденото самочувствие. В хода на личното усъвършенстване собствената реалност може да се преосмисля и коригира. При PAS проекцията не само се запазва, но се разпростира и извън децата: “Ти си виновен за всичко, татко”. Налице е **параноидна проекция**, където срещу всички реални дадености се проектират собствените непризнати, непозволени желания и стремежи към другия и се борят в него с всички възможни средства. Следователно при PAS има често погрешни обвинения за сексуално посегателство, които се повдигат от програмирация родител срещу другия родител.

При програмирация родител липсват нормалното обработване на емоционалните турбулентности при раздялата като болка, преодоляване на страха, разбиране, прощаване и създаване на нова база за уважение и доверие.

По-долу схематично са посочени техните специфични реакции, преходите са плаващи:

Емоционално изживяване при раздяла и развод

Програмиращи родители

раздяла	страхове до паника	изолираща връзка с децата, изключително желание за притежание
загуба самота	тъга и гняв до депресия, агресия	свръхпредпазване от собствената потребност, реакция
неизпълнени очаквания	разочарование, нараняване до ярост, омраза, жажда за мъст	следбрачна проекция, която включва и децата, действие
надпревара, съперничество	егоизъм до алчност	борба за власт, маневри за изнудване
враждебност	недоверие до параноя	параноидна проекция, деструкция

2.2. Психодинамика на децата

Способността да се прави разлика между различни ментални “образи в главата”, се развива приблизително на 3 години и се е оформила изцяло до 10-годишна възраст. Дотогава децата не могат да правят разлика надеждно между 1. собственото възприятие, 2. собствените фантазии и 3. историите, които някой им е разказал. Този процес на развитие на проверката на реалността се нарушава трайно, когато не могат да се забележат и разгадаят несъответствията между това, което детето възприема, и това, което му се разказва. Измислените опасности и неистинните твърдения за другия родител лишават детето от доверието в собственото възприятие, което е съвсем друго: досега Сара никога не се е страхувала от баща си и много се е радвала на времето, което прекарва с него. Сега тя усеща натиск да приема погрешната реалност, за да не постави на карта връзката с майката, с която живее всеки ден. Тя ще се откаже от проверката на реалността, тя е принудена да възприеме нереалните манипулативни истории, за да преодолее страха от загубване. От тук нататък бащата е станал “някак си в опасен”. Приетият като добър баща не се изтрива у детето, а се дисоциира, т.е. отделя. В психиката на детето се получават механизми на разделяне.

Страх от загубване

Според опита от раздялата на родителите с често дългогодишни караници и изнасянето на единия родител, детето е обхванато от страх, че ще загуби и другия родител. Децата изживяват това като нещо такова: “Мама изгони татко, дали ще ме изгони и мен?” или “Татко си тръгна, дали някой ден и мама ще си отиде?”. Поради необходимостта от защита и зависимост детето се опира на този, с когото живее. При приблизително 90% това е майката. Ако нейното намерение е да изолира бащата, тя играе лека игра. Колкото по-малко е детето, толкова по-бързо то взема нейната страна. Така детето се освобождава поне временно и повърхностно от непоносимостта на конфликта на лоялността.

В по-късен етап на развитие и с увеличаващата се способност за проверка на реалността конфликтът на лоялността става по-дълбок и травматизиращ. Развиват се силни чувства за вина, до които може да се стигне терапевтично изключително трудно. Травмите, които се основават на реални събития, трябва да се разрешат терапевтично чрез спомняне и преживяване. Тази терапевтична намеса има малък успех при програмираните травми, които смесват реалното с нереално.

За собствена сигурност: идентификация с агресора

Децата са в слаба, беззащитна позиция във враждебния конфликт на родителите. За да се почувстват по-силни, се предлага приемането на позицията на погрешно приемания за по-силен родител. Това се случва и за защита на силните страхове, които той предизвиква у детето. Лицето, което постоянно действа срещу другия родител, се подкрепя, за да не се превърне самото то в мишена на неговата неопределена ярост.

Толерирана форма на сваляне на напрежението

Раздялата на родителите е свързана с пораждащ страх и дълбоко разочароваш опит. Несигурност, неразбиране, безпомощност предизвикват у детето чувства на тъга, самота, ярост и гняв. Развитието на PAS може да допринесе за отреагирането на насъбралите се чувства към другия родител. Тази канализирана форма не само се разрешава но се и предизвиква от отглеждания родител.

Тук е налице единият от източниците на “собствените истории”, които децата измислят допълнително и биват награждавани за тях по един или друг начин.

Прехвърляне на емоции

Емоциите заразяват, децата, които живеят в климат, който “вибрира” от отрицание и гняв срещу единия родител, попиват това настроение много бързо. Те изразяват предадени чувства, без да знаят защо са заредени така.

3. Симптоматика на децата

Следващият пример онагледява изброените симптоми:

Даниел (10) и Сара (6) се завръщат с баща си от ваканция, на които и тримата много са се радвали. През нощта възниква спор между родителите. Майката изкарва децата от леглата и напуска заедно с тях къщата на родителите. Бащата вижда двете деца само няколко пъти в съда и при терапевта – иначе не. Децата отказват да го посещават. Те не слизат от колата на майката, която демонстративно минава, за да демонстрира на бащата съпротивата им.

Децата обвиняват бащата, че е крадец, лъжец и измамник. Той няма възможност да попита, да поиска обяснение, да разясни, защото децата му отказват да говорят с него по телефона. Те отказват да се виждат с баба си и дядо си, при които често и с удоволствие са изкарвали съботите и неделите. Пакетчетата и писмата от кръстника (приятел на бащата) се връщат обратно без коментар.

Тези две деца показват симптомите на синдрома на PAS. За по-малко от четири седмици те са преминали през развитие, което завършва с тоталното, враждебното отричане на бащата заедно с членовете на неговото семейство и приятели.

Проявленията на PAS варират от сила и проявление. Не всяко дете показва всички изброени симптоми. Прави се разлика между слаба, средна и силна категория, чието разграничение преди всичко е от значение за посочените терапевтични и правни интервенции. Колкото повече от изброените симптоми показва едно дете, толкова по-успешно е било програмирането и толкова по-силно е проявлението на PAS.

3.1. Кампания за отблъскване и омаловажаване

Симптоматично е почти пълното избледняване на предишните хубави общи преживявания с отхвърления родител. Като че ли тази част от детската история никога не е съществувала. Без голямо притеснение и без чувство на вина бащата се превръща в безлично същество. “Мразя го и не искам да го виждам повече през целия си живот.” За любвеобилната майка се казва без колебание: “Тя е подла и тъпа и ми е все едно дали ще я виждам.”

Отхвърлянето поставя децата в голямо вътрешно напрежение, те последователно разкриват програмата си при допитването. Бащата се определя като много опасен, от него “всичко може да се очаква”, дори че представлява сериозна опасност за физическото и психично здраве на майката и децата. При разпитването децата не могат да разкажат нищо конкретно и се скриват зад неоспоримото: ”Това е така, това знам”. Под формата на изнудване се свързват условията за виждането, които не са в списъка с желания на децата: “Ако ни даваш повече пари, тогава...”. Понякога това поведение засяга разпитващите, те трябва да обещаят, че ще пазят детето от отхвърления родител, няма да го оставят да ходи при него.

В избрания пример експертът е обещал на Даниел, че майка му във всички случаи ще запази родителските права. Едва след това той въобще е готов за сътрудничество.

3.2. Абсурдни рационализации

За своето враждебно поведение децата създават ирационални и абсурдни оправдания. Включват се ежедневни до тривиални събития, често подкрепени от програмирация родител.

“Той винаги дъвче шумно” или “Тя иска винаги да казваме какво искаме”. Децата не могат да приемат разясняването на събитията или корекциите на погрешната информация. “Татко казва, че не е вярно това, което казва мама. Не искам да го виждам повече”. Любовта и интересът на родителите се игнорират и се тълкуват по друг начин срещу тях. “Мама дойде на училищния театър, но тя не трябваше”. При Даниел от училищно-психологично препоръчан преглед поради дислексия стана: “Татко подписа удостоверение, че сме умствено изостанали”. Това не е било отречено от майката.

3.3. Липса на нормална амбивалентност

Всяка човешка връзка е амбивалентна и връзките между родители и деца не правят изключение. Смесените чувства нямат място при PAS децата. Единият родител е само добър, другият родител е само лош. Тези деца не са в състояние да изброяват това, което е добро у родителите си и това, което е не толкова добро. Те потъват в дълго монотонно изброяване на положителните, любими и добри качества на единия и списък с отрицателните и лоши качества на другия. Тук се включва и посочената преди това амнезия за всички хубави общи преживявания. Симптомът на липсващата амбивалентност е типичната проява на PAS – тук се показва острият слух на разпитващия.

3.4. Рефлексоподобно вземане на страна

При изслушването на цялото семейство прави впечатление, че децата като рефлекс вземат страната на програмирация родител, спонтанно, без да могат да обмислят и без възражения. Често това се случва още преди той да каже нещо. Когато веднъж се установи, че бащата е лъжец, той може да уточнява докато иска. Просто липсват спомени за конкретните събития: “Не си спомням, но със сигурност знам, че той лъже”.

3.5. Разширяване на враждебността върху цялото семейство

Бабите и дядовците, роднините и приятелите на отблъснатия родител се включват в агресивно отхвърляне със същите рационализации както е описано по-горе. Членовете на семейството са в безизходно положение: ако бабата и дядото се опитат да посредничат между техния син/тяхната дъщеря и внука, те биват обвинявани, че се месят и те се отблъскват – ако се разграничат внимателно, това им се натяква и се използва като основание за отхвърлянето. В случая на Даниел бабата и дядото,

кръстникът, всички други членове на семейството и приятели на бащата определено са изгонени от 10-годишното момче от причастието.

3.6. Феноменът на “личното мнение”

Много PAS деца знаят още на 3-4 години, че това, което казват, е само тяхно лично мнение и постоянно го подчертават. Програмиращите родители са изключително горди със своите независими деца, които имат собствено мнение за всичко и са достатъчно смели да го изразяват. Често те несдържано подтикват децата да кажат “истината”. Очакваният отговор идва със сигурност, защото никое дете не иска да рискува гнева и разочарованието на полагащия грижи за него родител. Тук програмирането показва най-големите си успехи: децата са забравили да се доверяват на собствените възприятия и да ги назовават. Те не могат да разберат и разгадаят противоречивите послания, които получават. Вербалното настояване “Отивай с майка си/ баща си” противоречи на невербалното “Ако ме обичаш, ще останеш при мен”. Това се възприема много по-силно и се предава с мимика, жестове, поза на тялото, глас, бързина на говорене, сила на говора и височина на тона. Предимството на такава комуникация е, че тя е изключително ефективна, т.е. обещаваща успех, но почти не може да се докаже. Най-малкото защото определени части се извършват несъзнателно и автоматично, е безсмислено да се иска да се промени това поведение чрез апел за разбиране на манипулиращия родител. Тук силата, с която обърканите деца отстояват своето “лично мнение”, прави проблематиката за дългогодишното изследване на детската воля много ясна.

3.7. Отсъствието на чувства за вина

PAS децата не виждат нищо лошо в това, да отхвърлят и очернят безпрепятствено единия родител. Едновременно с това те поставят изисквания за финансова подкрепа, за специално отношение и подаръци и възприемат това като тяхно право - те не показват благодарност. Само при много малките деца това “закачване” може да се обясни с когнитивна незрялост, при по-големите деца става въпрос много повече за “учене на (родителския) модел” в смисъла на: Случи му/ ѝ се съвсем правилно, той/ тя не заслужава друго.

3.8. Скрити сценарии

От света на възрастните и езика на възрастните PAS децата получават материал за своите изложения. Става въпрос за приемането на скрити сценарии. В повечето случаи внимателният въпрос “Какво имаш предвид с това?” е достатъчен, за да се установи, че детето няма представа за какво говори. На учениците, които се оплакват, че майка им се опитва да ги “подкупи” с подаръци и играчки, ще им е трудно да обяснят това по-подробно.

Родител, който винаги вика по телефона “Престани да ни досаждаш”, дава модела на малкото дете, което при разпитването се чувства като “досаждащо”. Децата, които обвиняват единия родител, че е измамник, трябва изрично да се накарат да дефинират използваните от тях понятия и да разкажат примери от собствените си преживявания (с измамника).

4. Диагностика и разпитване

Следващите точки за разпознаването на PAS са в сила както за изслушването от съдията така и за оценяването от експерта.

Предпоставка за целенасоченото оценяване, която защитава интересите на детето, неговата психическа невредимост и неговите права за свободно общуване с

двамата родители, е **адекватно (съдебно) поставяне на въпроса**. Става въпрос за това, да се проучи какво предизвиква масивното отричане на единия родител от детето.

На родителите трябва да се обясни, че те не могат да се измъкнат без последствия нито от разпитването от съдията нито от условията за проучване на експерта. Родител, който отказва да вземе детето за обща среща с другия родител, предлага важни отправни точки. Също и за наличието на PAS.

Често пренебрегвана точка при задаването на въпроси и изслушването на децата са условията на средата. Родителят, който води децата, “управлява” изслушването, колкото по-близо е в пространството, толкова е по-интензивно прави това. Условията трябва да са такива, че родителите да могат по възможност да напуснат сградата, в която децата се разпитват. В противен случай се детето трябва да се разпита веднъж, когато майката го доведе и веднъж, когато бащата го доведе. Сравняването на резултатите може да даде важна информация. Както и трето разпитване малко преди интервюто на семейството, т.е. докато двамата родители са в чакалнята. По-честите интервюта с вече доверено лице са за децата толкова по-уместни, колкото по-малки са те.

След фазата на затопляне с безобидни въпроси към детето за намаляване на напрежението, страха и отбраняването (име, възраст, адрес, училище и т.н.) се задават други въпроси респ. най-вече въпроси за симптомите на PAS, както е описано по-горе. В основата на разпитването е наблюдаването на поведението и интеракцията на **всички участници**. Отделните разговори с двамата родители, с всяко дете отделно, разговори с детето и всеки родител поотделно, разговор с родителите и разговор със семейството са минималните изисквания, за да се постави диагноза PAS. Братята и сестрите не се разпитват заедно, защото взаимно си оказват влияние, в повечето случаи по-голямото дете упражнява натиск върху но-малкото да се изразява по определен начин (или въобще да не се изразява). Разликите между изказванията на децата могат да обяснят в края на краищата реални или измислени случки.

5. Възможности за терапия и интервенция

Според досегашния опит възможностите за терапия на PAS семействата се ограничават до семейната терапия. Тя може да е успешна, ако в нея участват всички членове на семейството. Индивидуалните терапии са много по-малко ефективни и не могат да премахнат дисфункционалността на PAS семействата. Програмиращите родители нито са чудовища нито са лоши по природа. Те патологично са асимилирали жизнената криза на развода (и кризите преди това) и не възприемат това, което вършат. Тъй като не виждат опустошаващите наранявания, които предизвикват у децата си, те не виждат и необходимостта да използват помощ под формата на консултация и/или терапия. Първото нещо при съмнение за PAS е спирането на процеса с искането за семейна терапия. Докато съдийското настояване за терапия като “принудителна терапия” може да се отказва в Германия, докато няма задължение за консултация на засегнатите родители, няма много изгледи за подобряване на положението на децата с PAS. Това е задачата и отговорността на всички лица, които съпътстват развода, които се задължават на благо на детето. Често най-удобното решение изглежда е да се отстъпи пред волята на детето, още повече, че тя се изразява толкова убедително. Така и съдии, социални педагози и експерти се оставят да бъдат въввлечени в дисфункционалната система на програмирация родител и разширяват *безумието на двама до безумието на трима, четирима* и т.н. Това трябва да се спре с подходящи средства. Съдебно нареденото (и наложено) общуване издейства на децата ниша, от която имат нужда: те трябва да отидат до отхвърления родител, те не предават обичания родител. Напротив, те отхвърлят опасността от чувствителни последици за

него. При тежките форми на PAS практиката е показала, че прехвърлянето на родителските права на отхвърления родител и изваждането на детето от програмиращата сфера след кратко време водят до нормализиране на отношенията родители - деца и е възможно леко общуване с (преди) програмиращия родител.

Такова решение предполага все пак познаването на PAS от всички участващи в процеса групи професии. В много конфликтните случаи личната размяна на всички лица, които вземат решения и съдействат за тях, би била за предпочитане пред писмената кореспонденция. От дълги години тук съществува концепцията за разпространяващо се върху дисциплината сътрудничество на кръглата маса. Тя само трябва да се реализира по-мощно.

Отхвърлянето на бащата или майката без основателна причина се противопоставя на потребностите на всяко дете. Децата имат нужда от двамата родители за своето здраво психично и физично развитие. Това е общоизвестно. Децата – дори децата с PAS - обичат двамата си родители и искат да могат да ги обичат. При наложеното отхвърляне любовта на детето и стремежът към другия родител продължават да живеят.

III. PAS в правото

1. PAS в американската и канадската съдебна практика

PAS е въведено още преди години в съдебната практика както на американските така и на канадските съдилища както и висшите съдилища по делата за родителските права и правото на лични отношения с децата. Особен интерес представляват следните съдебни решения:

1. Шуц срещу Шуц, апелативен съд на Флорида от 09.02.1988г.:

Задължението от първа инстанция на майката да направи всичко по силите си, за да възпитава намиращите се под нейна закрила деца в любов към баща им, не накърнява конституционните права (първа поправка) на майката.

2. апелативен съд на провинция Квебек от 17.11.1994г., № 200-09-00440-948 (200-12-042928-904):

Съдът се позовава изрично на горепосоченото произведение на Р. Гарднър както и на А. Ф. Голдуотър “Le syndrome d’alienation parentale dans Developpements recents en droit familial” (1991) и дава ясна дефиниция за PAS. По съдържание се потвърждава решението от първа инстанция за родителските права, което поради наличието на PAS прехвърля родителските права от майката на бащата.

И във Великобритания има решения от втора инстанция, които са се произнесли след установяването на PAS при деца на разведени родители с тежки последици за програмиращия родител.

2. Други указания за американското развитие на правото

PAS играе важна роля в усъвършенстването на американското семейно право респ. правото за уреждане на родителските права.

- Във Флорида Законът за налагане на личните отношения от 1996г. определя мерки за налагането на свободни и чести лични отношения: възпрепятстваното общуване трябва да се навакса в удобно за имащия право на лични отношения време. Разходите за виждането могат да се наложат на имащия право на лични отношения, когато разстоянието е над 100 км. Може да се нареди смяна на родителските права респ. постоянното местоживееие на детето. Насилствените посещения не могат да се отказват заради възрастта или пола на детето. При осуетяването на общуването съдебните и адвокатските разходи трябва изцяло да се наложат на имащия право на

отглеждане на детето. Също така могат да се наредят курсове за родителската отговорност както и общественополезен труд и други санкции.

- В Калифорния и Юта общите родителски права са нещо нормално; когато те не могат да се упражняват, родителски права получава този родител, който най-добре гарантира безконфликтното и често виждане с другия родител.
- В щатите Ню Йорк и Юта има задължение за родителите, които искат да се развеждат, за медиация и курсове за последиците от развода за децата.
- Съгласно закона на щата Юта при осуетяването на общуването е предвиден задължителен курс за правото на лични отношения, налагане на съдебните разходи, контрол на смяната на правото на лични отношения и родителските права и т.н.
- Във Флорида родителите с деца до 17 години трябва да преминат през задължителна консултация при раздяла респ. развод.

Сдруженията на адвокати по семейно право организират специални семинари за усъвършенстване за Parental Alienation Syndrome както и за защита от подозрения за посегателство при случаите на уреждане на родителските права и правото на лични отношения.

3. Съблюдаването на PAS в германската практика на уреждането на родителските права

Тъй като досега PAS не беше въведено в немското оценяване, според информацията на автора понятието на Parental Alienation Syndrome не е споменато в никое немско съдебно решение за родителските права. Въпреки това германските съдилища по семейно право и настойничеството постоянно са се занимавали с дела за родителски права и правото на лични отношения със същите проблеми, които имат доминираща роля и в САЩ и на други места. Без да се познава представения за първи път от *Гарднър* и доразвития от другите учени и съдилищата в САЩ инструментариум на PAS, отделни германски върховни съдилища са постигнали отчасти поразяващи подобни резултати, най-вече в случаите на бойкот на личните отношения.

От съдебната практика на върховните областни съдилища трябва да се подчертаят:

1. Върховен областен съд Бамберг от 23.07.1985г. Съдът потвърди прехвърлянето на правото на определяне на местоживеенето на бащата, защото прие “благо на детето за силно застрашено от ограничената способност за възпитание и целта на възпитание на майката, която иска да остави детето си да расте без всякаква връзка с бащата”.
2. областен съд Мюнхен от 12.04.1991г. Върховният областен съд потвърди решението от първа инстанция за прехвърлянето на родителските права на бащата, след като майката почти две години е възпрепятствала систематично какъвто и да е контакт на детето с бащата и е попречила на разследването от съответния експерт. Така тя е поставила под въпрос своите възпитателни способности в една изключително важна за детето сфера. Принципът на континуитета не трябва да доведе до продължаването на редовно, но вредно развитие при изоставяне на други, най-вече бъдещи аспекти на благо на детето.
3. върховен областен съд Целе от 25.10.1993г. И тук е потвърдено решението за родителските права от първа инстанция в полза на бащата, след като майката редовно е правила проблеми с уреждането на виждането. В интерес на детето е запазването на връзките и с родителя, който не е задължен да полага грижи, защото такова поведение на имащия право на отглеждане родител – т.нар. толерантност на връзката – е един от основните критерии за преценяването на прехвърлянето на родителските права. Дори тогава, когато другият родител е имал иначе по-неблагоприятни рамкови условия,

когато изглежда, че е гарантирано, че детето може да запази и продължи връзките с другия родител.

Такива решения, които стоят уж като отделни фарове в немската съдебна практика за родителските права и правото на лични отношения, не могат да подминат факта, че се получава необятно голям брой решения за родителските права и правото на лични отношения, в които съдилищата капитулират пред фактите поради постоянното отхвърляне на единия родител, към когото в повечето случаи се привързва (увреденото от PAS) детето: “Когато майката не иска, нищо не може да се направи!” – или в последно време: “Детето тотално отхвърля бащата, не иска повече да го вижда, не може да бъде принудено да го вижда. Или искате да го взема със съдия-изпълнител?”. Действителният проблем е в липсващото образование и усъвършенстване на съдиите по семейните дела по отношение на педагогиката и психологията, които са били приети за необходими още през 1980г. от Федералния конституционен съд. Затова съдията зависи от становището на помощните системи.

Но и извиканите за професионално съдействие на съдилищата социални педагози от службата за младежта /ASD едва ли са в състояние поради образованието да разпознаят фазите на PAS, както подробно е описано по-горе, в консултираните от тях семейства и правилно да ги разтълкуват, а още по-малко да им се противопоставят. И включените в спорните случаи експерти не могат правилно да обяснят динамичните процеси на PAS поради липса на повече познания. На тях и без това не се възлагат терапевтични мерки поради изрично посочения в ГПК правен статут.

4. Идеи за усъвършенстването на правото

4.1. Правна квалификация на PAS

Поне средният и тежкия случай на PAS може да се квалифицират правно съгласно § 1666 I ГК като психическа опасност за благо на детето чрез незаконното упражняване на родителските права. За правното усъвършенстване би се наложило прецедентно решение на върховен областен съд. Така за в бъдеще на много деца при конфликта при раздяла на родителите ще се спести инструментализацията и душевното нараняване. Досегашната липса на такова решение се основава от съавтора от страна на разпитаните съдии с това, че при изслушването на децата е много трудно установяването на ясното отхвърляне на другия родител като резултат от програмиране.

Може да се помисли дали и евентуално какви санкции и претенции могат да се получат при съдебното установяване на PAS най-вече за детето – както и за наранения от PAS родител. Трябва да се помисли за обезщетение и искове за неимуществени вреди, дори и тази идея днес да изглежда все още необичайна.

4.2. PAS и германските семейно-психологични експертизи

В последно време Джост Мартиниус подчертава “Човек не може да бъде достатъчно предпазлив при избора на своя терапевт”. Същото се отнася и за избора на експерт от брачните колегии по делата за уреждането на родителските права. Правно погледнато експертът трябва да даде на съда само предложения, в действителност обаче той дава на съда решението за родителските права или за правото на лични отношения. Много малко съдии по семейни дела имат психологични професионални познания, за да могат да разпознаят научно необоснованите експертни препоръки като такива. Те трябва да се позовават на експертите като техни помощници съгласно ГПК. От това се получава изместване на отговорността от съдията на експерта, която законово не е желана.

Когато едно толкова широко поле на международни научни познания, както показаното в тази студия, не е познато на работещите днес често като основно занимание в делата за родителските права експерти или се скрива научно от носителите на решенията, основателно има съмнения за научния подход на действащите немски преценки. При всеобщо одобрение ситуацията в Германия може да се довърши.

По наше мнение работещите по делата за родителските права експерти, що се отнася до нивото на психологическите и психиатричните познания в САЩ, имат професионална вина за предоставянето на информация към техните съдебни възложители, която до сега не са изпълнили.

4.3. Към въпроса за задължителна консултация на родители при раздяла/ развод

Както е посочено по-горе, в САЩ се увеличава броят на щатите, които законно са въвели задължението за консултация на родителите при раздяла/развод, за да ги запознаят по-отблизо с постоянната обща отговорност като родители за децата; опитът показва добри резултати.

В Германия има задължение за консултация при аборт. В рамките на последно приетата реформа за родителските права законодателят е въвел задължителна консултация за родителите при раздяла/ развод. На мнение сме, че такава задължителна консултация не трябва дълго да се подминава, ако възприемаме сериозно целите на реформата за запазване, винаги където е възможно, за децата на двамата родители след раздялата. От гледна точка на конституционното право по наше мнение защитата на детето и неговото право за развитие на неговата личност са пред правото на свобода на родителите, защото последните са задължени на това.

4.4. Изслушването на детето (юношата) пред съда

Изслушването на децата от съдия има все по-голямо значение с реформата за родителските права, след като в новия § 1684 I ГК правото на лични отношения беше дефинирано както като право на детето така и на родителите. Поради увеличаващото се значение респ. спазване на конвенцията на ООН за детските права изслушването на децата ще играе за в бъдеще още по-голяма роля в делата за родителските права и правото на общуване.

Принципно при всички молби за единствени родителски права на женени или неженени родители съществува опасност, детето да се настрои от полагащия грижи родител срещу отсъстващия родител. Възможността за такова влияние или инструментализация на детето чрез налагане на родителските претенции за власт е широко разпространена и е описана подробно у Кленер. Поради така решаващото за изхода на делото изслушване на децата според нас трябва да се поставят следните изисквания:

- Изслушването трябва да се проведе възможно най-скоро след раздялата на родителите, за да бъде възможно най-малка възможността за влияние на родителите върху детето.
- Изслушващият съдия трябва да има достатъчно познания по психология и педагогика, за да може да разпитва детето правилно и да тълкува неговите отговори в светлината на PAS.
- Изслушването на детето трябва да се съхрани чрез пълен протокол на магнетофонна лента. Само така по-късно професионално може да се провери до каква степен отговорите на детето са показвали признаци на PAS.

Към третото изискване трябва да се отбележи, че естествено протоколът на магнетофонна лента и видео би бил още по-показателен, но това може да не се получи поради техническите респ. финансовите възможности на съдилищата. В дългосрочен

план трябва да се помисли за обзавеждането на централно помещение за изслушване на децата с видеотехника във всеки съд.

Изхождаме от това, че изслушването на децата в бъдеще ще се превърне в център и същина на всички дела за родителските права и правото на лични отношения. То не трябва да се превърне в цел респ. покана на предхождащата важна за PAS инструментализация на децата. Когато в конкретния случай изслушването е предшествано от съответното на PAS влияние, психологическото мнение на изслушващия съдия трябва да е достатъчно, за да разпознае PAS и съдът по жалбите трябва да е в състояние да направи собствени изводи от протокола на магнетофонна лента от изслушването на децата от първа инстанция, който може да се провери.

4.5. Общи родителски права и PAS

Както беше съобщено от САЩ значително се увеличиха случаите на PAS, докато в отделните щатове общото гледане на детето се превърна в нещо нормално, за да се предотврати в конкретния случай именно чрез това инструментализацията на децата. От нещо подобно може да се опасяваме с оглед на скорошното влизане в сила на реформата за отглеждането на децата. Още сега при изслушването на детето експертите и семейните съдии преживяват това, че детето (!) иска решение в полза на единствените родителски права на единия родител.

Съвсем принципно свръхподчертаването на принципа на континуитета при решението за родителските права ни изглежда погрешно или поне преувеличено. Според бъдещото право всяко дете има свое право на двама родители; връзката му с отсъстващия (не постоянно гледащия) родител става законово още по-силно защитена отколкото сега. Програмиращият родител нарушава както своето задължение за родителските права така и изричното право на детето, с други думи той или тя злоупотребява с детето от егоистични мотиви.

Вместо принципа на континуитета такава толерантност на връзката, т.е. способността да се уважава връзката на детето с другия родител, трябва да бъде най-важният критерий за решението за родителските права винаги тогава, когато общата грижа въз основа на молбата за единствено право на отглеждане на детето не трябва да влезе в сила автоматично.

Толерантността към връзката може да се види като – вероятно решаващата - част на принципа за насърчаването. Защото с толерантността към връзката единият родител подпомага психичното (душевното) здраве на детето си, защото уважава неговото отношение към другия (отсъстващия) родител. Контактът с двамата родители след раздялата/развода и насърчаването от двамата родители според неоспоримото днес научно схващане са от значение за благо на детето не само краткосрочно, но много повече дългосрочно респ. за цял живот. Затова трябва да критикуваме днешното разбиране на понятието за благо на децата, докато то се схваща като резултат от анализа на миналото и настоящето на отношението или връзката между деца и родители. Според нашето схващане под “благо на децата” не трябва да се разбира само краткосрочния, но и преди всичко средносрочния и дългосрочния интерес на детето към здраво развитие и неговата по-късна способност за връзка.

IV. Заключение забележка

Представеният тук Parental Alienation Syndrome (PAS) както и съдебните и отчасти вече законови отговори се отнасят само за англосаксонските страни.

Живеещите в Германия деца се различават от децата от страните с англосаксонска правна култура по отношение на тяхната културно обусловена

социализация, а не на емоционалната им основа потребност за изпълнена с любов и продължаваща цял живот връзка с двамата родители.

Така разработените от Гарднър и др. познания могат да се пренесат в нашата страна. И при нас децата трябва да бъдат защитени чрез закона и съдебната практика по-последователно отколкото до сега от това, да претърпят в развитието си трайни вреди от PAS.

Апелативен съд
№ 200-09-00440-948 (200-12-042928-904)

РЕШЕНИЕ

от 17.11.1994г.

Провинция Квебек, Канада

(от адв. д-р П.Кьопел, Мюнхен/ превод от адв. Матиас Блох, Берлин)

- 1. Погрешното и злонамерено уведомление за сексуално посегателство на бащата от майката дава повод на съда да преосмисли отново и да вземе решение за родителските права.**
- 2. Отчуждението на родители и деца (PAS) е добре познат феномен и - от няколко години - е предмет на изследвания.**
- 3. От изключително значение за благополучието на детето е то да може да живее хармонично с двамата родители и да не бъде разкъсвано от принудеността за единствена принадлежност, включване или изключване, което може да се предизвика от силното влияние (промиване на мозъка) на единия родител за сметка на другия родител.**
- 4. Потвърждава са решението на първата инстанция, която поради горепосочените причини дава родителските права на бащата. Подадената въззивна жалба на жалбоподателката се отхвърля поради неоснователност като трябва да се заплати.**

(тези на подателя)

1. Фактическа обстановка

Страните са сключили брак на 07.07.1986г. и Емилия, тяхното дете, се ражда на 18.12.1987г. След 4 години съвместно съжителство страните се разделят и решението за развод е от 18.10.1990г. Това решение одобрява сключеното между страните споразумение за последствията от това, според което родителските права върху Емилия са прехвърлени на майката. На бащата е дадено неограничено право на лични отношения и посещения.

На 18.06.1993 подателката на въззивната жалба уведомява директора за защита на младежта за следното:

Обявяващото лице (тук подателката на въззивната жалба) ни информира, че детето определено е докосвано от баща си. Според уведомяващото лице тя, дъщерята, казва, че нейният баща ѝ нанася крем по седалището и вулвата и това продължавало много, много дълго време. Неотдавна баща ѝ сложил крем във вагината на детето, което казва, че той се е опитал да махне крема с направено на конус парче хартия, защото бил нанесъл повече от него, и че тя, дъщерята, въобще не е харесала това. Уведомяващото лице споделя по нататък, че когато детето се връщало от бащата, често отказвало да се мие, най-вече по вулвата – Освен това не искало повече да спи при баща си, когато той упражнява правота си на лични отношения. Подаващата уведомлението ни каза, че през средата на февруари (1993) детето е имало “охлузване на вулвата”, че бащата е информирал за това своята бивша жена, която е установила охлузването. Тези изявления не са представени до настоящия момент.

Подаващата уведомлението е на мнение, че детето е било сексуално малтретирано от баща си. Подаващото уведомлението лице, майката, все повече е убедено в това, че нейният бивш съпруг е посегнал сексуално на малкото момиче. Подаващата уведомлението признава, че е възможно бащата да не съзнава какви последици може да има това за неговата дъщеря, която започва да вербализира тези неща.

На 20.11.1993 ответникът по въззивната жалба връчва на подателката на въззивната жалба молба за промяна на наредените родителски права, с призовка ... Страните, на които им е невъзможно да водят делото, подписват временно споразумение, което предписва статуквото за родителските права за детето.

На 16.02.1994г. камарата за младежта към върховния областен съд Квебек взема решение за уведомлението на подателката на въззивна жалба ... и намира:

От представените доказателства решаващи за съда са следните неща:

- След разследването на случая от лице от подкрепата на младежта уведомлението не можеше да потвърди, че Емилия е била жертва на сексуално посегателство от баща си.
- Трябва да се установи, че сигурността и понататъшното развитие на Емилия са били накърнени с оглед на факта, че искът за промяна на родителските права е бил предявен от бащата във върховния областен съд и че тълкуването на отношението на бащата от майката създава у детето “лошо настроение” и напрежения между родителите.

Чрез поредица от други процеси – от една страна молба за промяна на родителските права на ответника по въззивната жалба ... от друга страна молба за увеличаване на издръжката както и аванс на разходите от страна на подателката на въззивна жалба. Съдебното изясняване на случая започва на 26.04.1994г. и продължи три месеца.

В решението от 06.07.1994 (съдията) уважи молбата за промяна на отглеждането от страна на ответника и отхвърли молбите на жалбоподателката за издръжката и разходите.

На 21.07.1994 при моята колежка, съдия Кристине Турини, отново беше подадена молба за спиране на временното изпълнение от страна на жалбоподателката, която беше отхвърлена.

Както е практиката при подобни обстоятелства, мнението на експерт е изиграло решаваща роля при вземането на решение на първа инстанция. Това мнение .... съдържа три доклада и три свидетелства на три психологични експерта: Клер Мольор, Хуберт ван Гежсегем и Луиз Минолт. Тези доклади както и показанията по делото от тези лица, които са били дадени от тях при разпитването и кръстосания разпит, са изключително нюансирани. Най-общо и въпреки определени специфични разлики, тези доклади и показания дават сравнително единна обща картина на ситуацията. Освен това бяха изслушани още девет свидетели и двете страни.

Съдията от първа инстанция внимателно и подробно анализира всички мнения и свидетелски показания и реши следното:

1. Уведомлението, което жалбоподателката е подала при директора на защитата на младежта, представлява нов факт по смисъла на чл. 17 (5) на Закона за разводите, уведомлението освен това променя ситуацията значително; въз основа на това обстоятелство може да се извърши съдебна промяна на отглеждането на детето.
2. От събраните доказателства се вижда, че от страната на жалбоподателката е започнал “Parental Alienation Syndrome”, обстоятелство, което само по себе си оправдава промяна на родителските права в интерес на детето, както това е направено с молбата от ответника по въззивната жалба.

Съдията, който първо се е занимавал с наука и съдебна практика по тази тема и е установил, че вещите лица *Ван Гежсегем* и *Минолт*, първият е приел тежък синдром, а вторият - среден синдром, установява следното:

Въз основа на тази ситуация съдът не може да се приеме да не направи нищо и по този начин да се примири с това, че детето Емилия ще бъде повлияно /в оригинала "contaminee"/ негативно по този необратим начин.

II. Въззивно обжалване

Жалбоподателката подкрепя своето въззивно обжалване с две твърдения:

а) уведомлението от 18.06.1993г. при директора на защитата на младежта не представлява сериозна промяна, въз основа на която съгласно чл. 17(5) на Закона за разводите съдът може да промени решението за родителските права.

б) решението от първа инстанция неправилно достига до резултата, че има "Parental Alienation Syndrome", защото няма важните признаци за този синдром.

Препоръчва се последователното разглеждане на двете твърдения. Предварително съм на мнение, че е препоръчително да се направи предварителната забележка:

Данните за мними сексуални посегателства срещу деца, които са били изложени невярно и умишлено злонамерено от единия брачен партньор спрямо другия – в рамките на бракоразводния процес - за съжаление са зачестили и за съжаление са съзнателна и систематична част от измислената съдийска партизанска стратегия, която съпрузите взаимно си прехвърлят и използват за това децата си.

Последствията от подобно действие са изключително тежки за лицето, което първо е било обвинено и чиято невинност след това се е доказала. Първо трябва да се установи, че подобни уведомления и съобщения принуждават засегнатото от това лице както в лично така и психологическа необичайна ситуация, а именно да се оправдава и да понесе много неприятни експертизи. Освен това според доклада на защитата на младежта, без да се обвинява в хули и предположения, засегнатото лице в повечето случаи е повлияно от това. Понякога то става незащитено за хората в своята среда.

Освен това трябва да се обърне внимание на това, че много хора, за това може да се направи каквото човек иска, поради простото обстоятелство, че въобще е направено уведомление за сексуално посегателство, трайно се съмняват в почтеността на съответното лице; съмнение, което води до това, че често дълго време съответният човек минава за "оправдан сексуален престъпник". Това е обстоятелство, което съдилищата не могат да не вземат предвид.

към А. Значително променената ситуация

Съгласно чл. 17 от Закона за развода съдът може да промени решението за издръжката и родителските права, когато ситуацията се е променила.

(... следват цитирани канадски решения ...)

С оглед на правната сфера на родителските права според мен е показателно малко по-широкото и прозрачно интерпретиране на предпоставката за значителна промяна на обстоятелствата, защото става въпрос за благо на детето и само то можа да указва мярката, която трябва да се вземе (виж освен това ...). Този интерес на детето се променя според обстоятелствата на конкретния случай и то много по-внимателно, отколкото това е възможно при обикновения финансов интерес.

Погрешното и злонамерено уведомление, което е направила жалбоподателката пред директора за защитата на младежта, не трябва да се приема толкова като пример, колкото като симптом за определено психическо състояние у нея, майката; с оглед на интереса на детето това обстоятелство може да се приеме като промяна, която допуска преосмислянето и вземането на решение от съда за даването за родителските права.

Принципно се обръща внимание на това, че според доказателствата по делото това уведомление е било върхът на поведение, което се е състояло от страна на жалбоподателката към ответника в увеличаването и засилването на използваните средства от жалбоподателката.

за Б. Отчуждението на деца и родители (L'alienation parentale)

Отчуждението на деца и родители е добре известен феномен, който е бил предмет на редица изследвания и студии, най-вече през последните години (виж R. Gardner, „The parental alienation syndrome -1992“; A. F. Goldwater, „Le syndrome d'alienation parentale“ в „Developpements recents en droit familial-1991“, Cowansville, Editions Yvon Blais, 1991, стр. 121).

Принципът е – на това трябва да се обърне внимание най-вече в този случай, където способността за възпитание на двамата родители не е оспорвана сериозно -, че за благо на детето е изключително важно, то да може да живее в хармонични отношения с двамата родители и да не се разкъсва от принудата за единствена принадлежност, включване и изключване, предизвикани от промиването на мозъка на единия родител за сметка на другия.

Въпреки това този синдром, дори когато може да се опише, изследва и коментира, не може да се редуцира от съда просто като чисто обективен и строго научен феномен. Жалбоподателката отдава голямо значение на това и се позовава на работите на Гарднър, че не може да има отчуждение между родителите и децата, ако няма две отделни предпоставки: от една страна индоктринацията или програмирането на детето от единия родител и от друга страна унижаването на единия родител от самото дете. В тази връзка тя заявява, че втората предпоставка не е налице, тъй като Емилия като цяло се разбира добре с баща си при неговите посещения.

..., че това не е правилният подход към проблема. Тук нямаме работа с наредба или закон, които определят две различни предпоставки, без наличието на които не може да има определени правни последици. Дори напротив, ние трябва да вземем решение за поведението на родителите с оглед на благо на детето. И тази преценка, дори когато двете посочени предпоставки могат да бъдат изключително полезни, не може да се състои само в установяването чисто фактически на наличието на тези условия.

На мнение съм, че съдията от първа инстанция е оценил добре и точно цялата ситуация и че правилно е установил, че в преценката на Минолт по отношение на жалбоподателката може да се разпознае и установи “отчуждаващите поведения” (attitudes alienates) - израз, който определя началото на синдрома на отчуждаване на родителите и децата най-малкото в средно тежка форма.

Естествено не става въпрос за наказване на жалбоподателката за погрешното и злонамерено уведомление за сексуално посегателство; действията на ответника по въззивната жалба, и за това всички експерти са единодушни, не са били нищо повече от хигиенна мярка на гледането и тя, майката, е трябвала да разбере това. За мен много по-важно за съдебното решение е разкодирането на действителното значение, винаги с оглед на интереса на детето, значението, което има това уведомление, което принципно е направено точно в същия ден, когато ответникът е съобщил на жалбоподателката, че иска сам да се грижи за детето. Обстоятелството, че това уведомление е направено на базата на непроверени данни или напълно измислени данни, още повече с оглед на съпадението на уведомлението с изразеното желание на ответника да се грижи повече и по-често за детето, както и обстоятелството, че на устното заседание жалбоподателката очевидно е вярвала, че действително може да има сексуално посегателство върху дъщеря ѝ, според мен засилва значително мнението на първия съдия, че той има пред себе си, ако не вече образуван синдром, то поне редица начини

на поведение, които предполагат началото на процеса на отчуждаване от родителите. Емилия носи бreme поради конфликта на своите родители; конфликт, за който тя съжалява и който я прави нещастна, защото тя обича двамата си родители. Тя се чувства зле, защото е принудена да понася конфликт на лоялността. Този конфликт пролича ясно засилен от поведението на жалбоподателката по отношение на нейното уведомление за бащата, но засилването се получава и от редица други постъпки на жалбоподателката, доказателствата за които се виждат от делото (...)

Като цяло при дадените обстоятелства ми е ясно, че ответникът по въззивната жалба е този, който най-много може да осигури връзката на детето с другия родител и да му осигури максимум възможности за контакт. Трябва да се подчертае, че запазването на отношението с двамата родители, хармонично и освободено от всички конфликти на лоялността и едностранна принадлежност, е в пряк интерес на детето Емилия.

Добавям и с това завършвам, че като въззивен съдия изпитвам най-голямо уважение към решението на съдията от първа инстанция, който чрез интонацията, жестовете и поведението на страните и всички свидетели е могъл по-добре да затвърди своето правно мнение отколкото ние, които само от прочитането на протокола и материалите по делото се надяваме да вземем правилното решение.

При тези обстоятелства молбата на жалбоподателката, с която тя иска увеличаване на издръжката на детето, има само академична стойност. По отношение на подадената молба за аванс за разходите в делото няма едно единствено доказателство, което може да подкрепи тази молба.

С тази обосновка съм на мнение, че въззивното обжалване (или ревизията) трябва да се отхвърли, като трябва да се заплати.

Жан-Луис Бодиин, съдия във въззивния съд

(Това решение на докладващия съдия беше обявено от съдийската колегия Рутан, Турини и Бодиин на 17.11.1994г.).